

**ULOGA INFORMATORA U KRIMINALISTIČKOJ OPERATIVI –
KRIMINALISTIČKI I KRIVIČNOPROCESNI ASPEKTI
OPERATIVNOG RADA POLICIJE**

**THE ROLE OF INFORMANTS IN CRIMINAL INVESTIGATION –
CRIMINALISTIC AND CRIMINAL PROCEDURAL ASPECTS OF
OPERATIONAL POLICE WORK**

Stručni članak

Dr. Naida Sahadžić

Emina Talić, MA

Doc. dr. Lejla Trnčić

Sažetak

Informator predstavlja jedan od najznačajnijih izvora operativnih saznanja u kriminalističkoj operativi i nezaobilazan je segment savremenog policijskog rada na otkrivanju i rasvjetljavanju krivičnih djela. Iako informacije koje pruža informator u pravilu nemaju neposrednu dokaznu vrijednost u krivičnom postupku, one često predstavljaju polaznu osnovu za planiranje kriminalističkih aktivnosti, usmjeravanje istrage, prikupljanje materijalnih tragova i pribavljanje zakonitih dokaza. Upravo zbog toga neophodno je jasno razlikovati operativna saznanja od procesno valjanih dokaza, uz puno poštovanje zakonskih ovlaštenja policije i osnovnih načela krivičnog postupka.

Predmet rada je analiza uloge informatora u kriminalističkoj operativi, s posebnim osvrtom na kriminalističke, organizacione i krivičnoprocesne aspekte njegove primjene u Bosni i Hercegovini. Rad razmatra pojam, vrste i značaj informatora, način uspostavljanja i održavanja saradnje, zaštitu identiteta, profesionalne i etičke standarde postupanja policijskih službenika, kao i odnos operativnih saznanja dobijenih od informatora prema dokazima koji se mogu koristiti u krivičnom postupku u skladu sa odredbama Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine.

*Institucija Obduzmena BiH, e-mail: korajlicnaida@hotmail.com

*Uniq bank, e-mail: talicemina97@gmail.com

*AMUS, e-mail: trncic.l@gmail.com

U radu su primijenjene normativna, dogmatsko-pravna, komparativna i analitičko-sintetička metoda, uz korištenje relevantne domaće i međunarodne literature iz oblasti kriminalističke operative, krivičnog procesnog prava i policijske prakse. Posebna pažnja posvećena je razlikovanju operativnog rada policije od procesnih dokaznih radnji, kao i ulozi informatora u savremenim istragama organizovanog kriminala, korupcije, trgovine opojnim drogama, trgovine ljudima, finansijskog i visokotehnološkog kriminaliteta.

Rezultati istraživanja ukazuju da informator predstavlja nezamjenjiv operativni institut kriminalističke operative, ali da informacije dobijene od informatora mogu ostvariti puni procesni značaj tek kada budu provjerene i potvrđene zakonito pribavljenim dokazima. Efikasnost savremene kriminalističke operative stoga zavisi od stručnog korištenja informatora, dosljednog poštovanja zakonskih ovlaštenja i uspješnog povezivanja operativnog rada sa zahtjevima krivičnog procesnog prava.

Ključne riječi: *informator, kriminalistička operativa, operativna saznanja, policija, kriminalistička obrada, dokazivanje, Zakon o krivičnom postupku, kriminalistika, Bosna i Hercegovina.*

Abstract

An informant is one of the most important sources of operational intelligence in criminal investigation and an indispensable element of modern police work aimed at detecting and solving criminal offences. Although information obtained from an informant generally has no direct evidentiary value in criminal proceedings, it frequently serves as the basis for planning investigative activities, directing criminal investigations, collecting physical evidence, and obtaining legally admissible evidence. Therefore, it is essential to distinguish operational intelligence from evidence that may lawfully be used in criminal proceedings while fully respecting statutory police powers and the fundamental principles of criminal procedural law.

This paper analyses the role of informants in criminal investigation, with particular emphasis on criminalistic, organizational, and criminal procedural aspects of their use in Bosnia and Herzegovina. The paper

examines the concept, classification, operational significance, methods of cooperation, protection of identity, professional and ethical standards governing police conduct, and the relationship between operational information provided by informants and evidence admissible under the Criminal Procedure Code of Bosnia and Herzegovina.

The study applies normative, doctrinal, comparative, and analytical methods and relies on relevant domestic and international literature in criminal investigation, criminal procedural law, and policing. Particular attention is devoted to distinguishing operational police work from procedural evidentiary activities and to the role of informants in investigations involving organized crime, corruption, drug trafficking, human trafficking, financial crime, and cybercrime.

The findings indicate that informants remain an indispensable operational instrument of criminal investigation; however, information obtained from them acquires procedural significance only after being verified and corroborated through lawfully obtained evidence. Consequently, the effectiveness of modern criminal investigation depends on the professional management of informants, strict compliance with legal standards, and successful integration of operational policing with the requirements of criminal procedural law.

Keywords: *informant, criminal investigation, operational intelligence, police, criminal investigation, evidence, Criminal Procedure Code, criminalistics, Bosnia and Herzegovina.*

1. UVOD

Kriminalistička operativa predstavlja temeljnu funkcionalnu oblast kriminalistike koja obuhvata plansko, organizovano i kontinuirano prikupljanje, provjeru, analizu i korištenje operativnih saznanja radi sprečavanja, otkrivanja i razjašnjavanja krivičnih djela, pronalaženja njihovih učinilaca i stvaranja uslova za zakonito pribavljanje dokaza u krivičnom postupku. Za razliku od dokaznih radnji koje su uređene odredbama Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, operativni rad policije odvija se u pretežno neformalnoj fazi otkrivanja kriminaliteta, pri čemu predstavlja nezaobilaznu pretpostavku uspješnog pokretanja i vođenja

krivičnog postupka (Korajlić, 2020; Korajlić, 2011; Modly, 2018; Šikman, 2022).

Savremeni oblici kriminaliteta, posebno organizovani kriminal, korupcija, trgovina opojnim drogama, trgovina ljudima, terorizam, finansijski i visokotehnološki kriminalitet, karakterišu visok stepen organizovanosti, konspirativnosti i međunarodne povezanosti. U takvim okolnostima tradicionalne kriminalističke metode često nisu dovoljne za pravovremeno otkrivanje učinilaca i dokumentovanje njihovih kriminalnih aktivnosti. Upravo zbog toga kriminalistička operativa razvija različite metode i izvore prikupljanja operativnih saznanja, među kojima posebno mjesto zauzima institut informatora (Korajlić, 2020; O'Hara & O'Hara, 2003; Lyman, 2019).

Informator predstavlja jedan od najstarijih, ali i danas jedan od najznačajnijih izvora operativnih informacija u policijskoj praksi. Njegova vrijednost ogleda se u mogućnosti pribavljanja podataka o pripremanju, izvršenju ili prikrivanju krivičnih djela, identitetu izvršilaca, načinu njihovog djelovanja, međusobnim vezama i drugim okolnostima koje mogu biti od značaja za planiranje kriminalističke obrade. Brojna kriminalistička istraživanja potvrđuju da su upravo informacije dobijene od informatora predstavljale početni impuls za otkrivanje najtežih oblika organizovanog i prikrivenog kriminaliteta (Modly, 2018; Osterburg, Ward, 2014; Korajlić, 2020).

Međutim, institut informatora istovremeno otvara brojna teorijska, praktična i procesnopravna pitanja. Jedno od najvažnijih odnosi se na razlikovanje operativnih saznanja od dokaza u smislu krivičnog procesnog prava. Informacije dobijene od informatora, same po sebi, u pravilu ne predstavljaju dokaz na kojem sud može zasnovati svoju odluku. Njihova osnovna funkcija jeste usmjeravanje kriminalističkih aktivnosti prema zakonitom pribavljanju dokaza kroz uviđaj, pretresanje, saslušanja, vještačenja, privremeno oduzimanje predmeta i druge dokazne radnje propisane Zakonom o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine. Time se jasno potvrđuje funkcionalna povezanost kriminalističke operative i krivičnog procesnog prava, ali i njihova različita pravna priroda (Krapac, 2020; Škulić, 2020; Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine).

Posebnu pažnju zahtijevaju pitanja zakonitosti rada sa informatorima, zaštite njihovog identiteta, profesionalne odgovornosti policijskih

službenika, procjene vjerodostojnosti operativnih informacija i njihove naknadne provjere. Savremeni standardi policijskog rada zahtijevaju da se svaka informacija dobijena od informatora kritički analizira, provjeri iz više nezavisnih izvora i potvrdi zakonitim kriminalističkim i procesnim radnjama prije nego što može imati značaj u krivičnom postupku. Takav pristup štiti integritet istrage, sprečava zloupotrebe i doprinosi očuvanju osnovnih ljudskih prava i sloboda (Korajlić, 2011; Fisher, 2004; Inbau et al., 2013).

Predmet ovog rada jeste analiza instituta informatora u kriminalističkoj operativi, sa posebnim osvrtom na njegov kriminalistički značaj, vrste informatora, način uspostavljanja i održavanja saradnje, procjenu pouzdanosti operativnih saznanja te njihov odnos prema dokazima u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine. Posebno će biti razmotrena povezanost operativnog rada policije sa odredbama Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, pri čemu će se ukazati na granice između operativnog prikupljanja informacija i procesnog dokazivanja.

Cilj rada jeste da, analizom domaće i međunarodne literature, relevantnih zakonskih rješenja i savremenih teorijskih pristupa, ukaže na mjesto i značaj informatora u savremenoj kriminalističkoj operativi te da razjasni njegov odnos prema dokaznom sistemu krivičnog procesnog prava. Poseban cilj rada jeste ponuditi kriminalističko-procesni okvir za pravilno razumijevanje operativnih saznanja kao osnove za zakonito prikupljanje dokaza, uz puno poštovanje načela zakonitosti, proporcionalnosti i zaštite ljudskih prava.

U radu su primijenjene normativna, dogmatsko-pravna, komparativna i analitičko-sintetička metoda. Analiza se zasniva na naučnim radovima i monografijama iz oblasti kriminalističke operative, kriminalističke metodike, kriminalističke taktike i krivičnog procesnog prava, s posebnim osvrtom na radove Nedžada Korajlića, Duška Modlyja, Marijana Šuperine, Milana Šikmana, Davora Krapca, Milana Škulića te relevantnih angloameričkih autora koji se bave policijskim operativnim radom, povjerljivim informatorima i kriminalističkim istragama.

Osnovna hipoteza rada polazi od stava da informator predstavlja jedan od najznačajnijih izvora operativnih saznanja u kriminalističkoj operativi, ali da informacije koje on pruža mogu ostvariti procesni značaj isključivo ukoliko budu zakonito provjerene i potvrđene dokazima pribavljenim u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine. Uspješnost

savremene kriminalističke operative stoga zavisi od stručnog korištenja instituta informatora, njegove pravilne kriminalističke evaluacije i dosljednog povezivanja operativnog rada sa procesnim pravilima dokazivanja.

2. POJAM, OBILJEŽJA I MJESTO INFORMATORA U KRIMINALISTIČKOJ OPERATIVI

2.1. Pojam informatora

Institut informatora predstavlja jedan od najstarijih i najznačajnijih instituta kriminalističke operative. Tokom razvoja policijske djelatnosti informatori su predstavljali nezaobilazan izvor operativnih saznanja o pripremanju, izvršenju i prikrivanju krivičnih djela, kao i o identitetu njihovih izvršilaca, načinu djelovanja i kriminalnim vezama. Bez obzira na razvoj savremenih forenzičkih metoda, digitalne tehnologije i posebnih istražnih radnji, informator i danas zadržava važnu ulogu u operativnom radu policijskih organa, posebno u otkrivanju organizovanog, koruptivnog, narkokriminala i drugih prikrivenih oblika kriminaliteta (Korajlić, 2020; Modly, 2018; Šikman, 2022).

U kriminalističkoj teoriji ne postoji jedinstvena definicija informatora, ali se većina autora slaže da se radi o licu koje, dobrovoljno ili iz određenih motiva, policiji dostavlja informacije od značaja za sprečavanje, otkrivanje ili razjašnjavanje krivičnih djela. Takve informacije najčešće proizlaze iz neposrednih saznanja informatora o kriminalnim aktivnostima ili iz njegove povezanosti sa izvršiocima, njihovim okruženjem ili sredinom u kojoj djeluju. Vrijednost informatora ne ogleda se samo u količini informacija koje pruža, već prije svega u njihovoj vjerodostojnosti, blagovremenosti i mogućnosti njihove naknadne provjere putem zakonitih kriminalističkih i procesnih radnji (Korajlić, 2011; Modly, 2018; O'Hara & O'Hara, 2003).

Kriminalistička operativa razlikuje informatora od drugih izvora operativnih saznanja. Informator nije svjedok u procesnopravnom smislu, niti prikriveni istražitelj, niti saradnik pravosuđa. On ne postupa na osnovu procesne odluke suda ili tužilaštva, niti njegov status proizlazi iz odredaba Zakona o krivičnom postupku. Informator predstavlja operativni izvor informacija kojim policija raspolaže u okviru svojih zakonskih ovlaštenja za

sprečavanje i otkrivanje kriminaliteta. Upravo zbog toga informacije koje pruža imaju prvenstveno operativni karakter i služe kao osnova za planiranje daljih kriminalističkih aktivnosti (Krapac, 2020; Škulić, 2020).

Posebno je važno razlikovati operativnu informaciju od dokaza. Operativna informacija predstavlja početno saznanje koje usmjerava kriminalističku obradu, dok dokaz nastaje tek provođenjem zakonom propisanih dokaznih radnji. Drugim riječima, informator može ukazati gdje se nalazi dokaz, ko ga posjeduje ili na koji način se može pribaviti, ali sama njegova izjava u pravilu ne predstavlja dokaz na kojem sud može zasnovati odluku. Takav pristup proizlazi iz osnovnih načela krivičnog procesnog prava, prije svega načela zakonitosti dokaza i pravičnog suđenja (Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine; Krapac, 2020).

Savremena kriminalistička teorija naglašava da uspješan rad sa informatorima zahtijeva visok stepen profesionalnosti, zakonitosti i etičke odgovornosti policijskih službenika. Uspostavljanje saradnje sa informatorom podrazumijeva procjenu njegove pouzdanosti, motiva za saradnju, mogućnosti provjere dostavljenih informacija i procjenu eventualnih sigurnosnih rizika. Nijedna operativna informacija ne smije biti prihvaćena nekritički, već mora biti provjerena kroz druge izvore, kriminalističke mjere i dokazne radnje. Upravo višestruka provjera informacija predstavlja jedno od osnovnih pravila savremene kriminalističke operative (Korajlić, 2020; Osterburg, Ward, 2014).

U praksi se motivi za saradnju sa policijom razlikuju. Pojedini informatori postupaju iz građanske odgovornosti, drugi zbog lične koristi, želje za zaštitom vlastitih interesa, osvete, straha ili očekivanja određenih pogodnosti. Upravo zbog različitih motiva kriminalistička teorija insistira da se vjerodostojnost informacije procjenjuje nezavisno od motiva informatora. Policijski službenik mora kritički analizirati sadržaj informacije, njenu logičku povezanost sa drugim saznanjima i mogućnost njenog objektivnog potvrđivanja prije preduzimanja daljih operativnih ili procesnih aktivnosti (Modly, 2018; Lyman, 2019).

Na osnovu navedenog može se zaključiti da informator predstavlja poseban kriminalističko-operativni institut čiji značaj proizlazi iz mogućnosti pravovremenog pribavljanja operativnih saznanja o kriminalnim aktivnostima. Međutim, njegova uloga ne završava dostavljanjem informacije policiji. Prava vrijednost informatora ogleda se u tome što

njegova saznanja omogućavaju zakonito planiranje kriminalističke obrade i usmjeravanje dokaznih radnji koje će rezultirati procesno valjanim dokazima. Upravo zbog toga institut informatora predstavlja jednu od ključnih dodirnih tačaka između kriminalističke operative i krivičnog procesnog prava (Korajlić, 2011; Korajlić, 2020; Krapac, 2020).

3. KRIMINALISTIČKI ZNAČAJ INFORMATORA U OTKRIVANJU I ISTRAŽIVANJU KRIVIČNIH DJELA

Informator predstavlja jedan od najznačajnijih operativnih izvora saznanja kojima raspolažu policijski organi u okviru kriminalističke operative. Njegov značaj proizlazi iz činjenice da određene informacije o pripremanju, izvršenju ili prikrivanju krivičnih djela nije moguće pribaviti primjenom uobičajenih policijskih ovlaštenja ili javno dostupnih izvora. Posebno kod organizovanog kriminala, korupcije, trgovine opojnim drogama, trgovine ljudima, terorizma i drugih konspirativnih oblika kriminaliteta, informatori predstavljaju važan izvor početnih operativnih saznanja koja omogućavaju planiranje kriminalističke obrade i usmjeravanje daljih istražnih aktivnosti (Korajlić, 2020; Modly, 2018; Šikman, 2022).

U kriminalističkoj teoriji naglašava se da informator nije cilj operativnog rada, nego sredstvo za pribavljanje provjerljivih informacija koje će policijskim službenicima omogućiti zakonito prikupljanje dokaza. Zbog toga se kvalitet rada sa informatorima ne procjenjuje prema broju uspostavljenih kontakata niti prema količini dobijenih informacija, već prema njihovoj tačnosti, pravovremenosti, operativnoj vrijednosti i mogućnosti da budu potvrđene drugim izvorima i dokaznim radnjama. Profesionalni odnos prema informatorima podrazumijeva planski rad, kontinuiranu provjeru pouzdanosti i strogo poštovanje zakonskih ovlaštenja policije (Korajlić, 2011; O'Hara & O'Hara, 2003; Lyman, 2019).

Kriminalistički značaj informatora posebno dolazi do izražaja u početnoj fazi otkrivanja krivičnih djela. Informacije koje dostavlja mogu ukazivati na postojanje kriminalne grupe, identitet mogućih izvršilaca, mjesta sastajanja, način izvršenja krivičnih djela, korištena sredstva, skrivene predmete ili druge činjenice od značaja za planiranje operativnih aktivnosti. Takva saznanja omogućavaju policijskim službenicima da pravilno usmjere kriminalističku obradu, odrede prioritete u radu i racionalnije koriste

raspoložive ljudske i tehničke resurse (Korajlić, 2020; Osterburg, Ward, 2014).

Jedna od najvažnijih funkcija informatora jeste usmjeravanje kriminalističke istrage prema zakonitom pribavljanju dokaza. Informacije dobijene od informatora mogu biti osnov za provođenje operativnih provjera, prikupljanje obavještenja, pronalaženje svjedoka, identifikaciju materijalnih tragova i, kada su ispunjeni zakonski uslovi, za preduzimanje dokaznih radnji propisanih Zakonom o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine. Na taj način operativna saznanja predstavljaju početnu fazu dokaznog procesa, ali se ne mogu poistovjećivati sa dokazima u procesnompravnim smislu (Krapac, 2020; Škulić, 2020; Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine).

Poseban kriminalistički značaj informatori imaju u predmetima u kojima izvršioци primjenjuju visok stepen konspiracije (Korajlić, Selimić, 2015). Organizovane kriminalne grupe nastoje ograničiti pristup informacijama, koristiti šifrovane komunikacije i razvijati unutrašnje mehanizme zaštite od otkrivanja. U takvim okolnostima pouzdan informator može predstavljati jedini izvor operativnih saznanja koji omogućava policiji da pravovremeno reaguje, spriječi izvršenje krivičnog djela ili prikupi informacije potrebne za pokretanje istrage (Korajlić, Šuperina, Selimić, 2020). Međutim, upravo zbog složenosti takvih predmeta neophodno je svaku informaciju provjeriti kroz više nezavisnih izvora i nikada ne zasnivati operativne ili procesne odluke isključivo na jednom izvoru informacija (Modly, 2018; Lyman, 2019; Osterburg, Ward, 2014).

Savremena kriminalistička praksa zahtijeva sistematičnu procjenu pouzdanosti informatora. Pri tome se cijeni njegova ranija saradnja sa policijom, tačnost prethodno dostavljenih informacija, motivi za saradnju, mogućnost neposrednog saznanja o činjenicama koje iznosi, kao i stepen podudarnosti njegovih navoda sa drugim raspoloživim operativnim podacima. Kriminalistička teorija polazi od stava da se ne procjenjuje samo vjerodostojnost informatora, nego i vjerodostojnost svake pojedinačne informacije koju dostavlja, budući da i pouzdan informator može dati netačne ili nepotpune podatke (Korajlić, 2011; O'Hara & O'Hara, 2003).

Rad sa informatorima podrazumijeva i poštovanje visokih profesionalnih i etičkih standarda. Policijski službenik mora izbjeći svaku mogućnost nezakonitog podsticanja na izvršenje krivičnih djela, zloupotrebe

službenog položaja ili stvaranja odnosa koji bi mogao ugroziti objektivnost policijskog rada. Istovremeno, potrebno je osigurati odgovarajuću zaštitu identiteta informatora kada bi njegovo otkrivanje moglo ugroziti njegov život, zdravlje ili uspješnost budućih operativnih aktivnosti. Takvo postupanje doprinosi zaštiti integriteta kriminalističke operative i jačanju povjerenja između policijskih službenika i njihovih operativnih izvora (Korajlić, 2020; Fisher, 2004; Lyman, 2019).

Može se zaključiti da informator zauzima izuzetno značajno mjesto u sistemu kriminalističke operative, ali njegova uloga mora biti posmatrana u granicama zakona i profesionalnih standarda. Operativna saznanja koja dostavlja predstavljaju vrijednu osnovu za planiranje i usmjeravanje kriminalističke obrade, dok se procesna vrijednost ostvaruje tek nakon njihove provjere i potvrđivanja kroz zakonito provedene dokazne radnje. Upravo u tome ogleda se neraskidiva povezanost kriminalističke operative i krivičnog procesnog prava, pri čemu informator predstavlja most između operativnog prikupljanja saznanja i zakonitog dokazivanja u krivičnom postupku (Korajlić, 2011; Korajlić, 2020; Krapac, 2020).

4. INFORMATOR I ZAKON O KRIVIČNOM POSTUPKU BOSNE I HERCEGOVINE

U savremenom krivičnom procesnom pravu Bosne i Hercegovine jasno je razgraničena razlika između operativnih saznanja i procesno valjanih dokaza. Informator, kao operativni izvor informacija, ne predstavlja dokazno sredstvo u smislu Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, već služi kao polazna osnova za preduzimanje daljih radnji usmjerenih ka zakonitom prikupljanju dokaza. Ova razlika ima ključni značaj za razumijevanje uloge informatora u krivičnom postupku i za očuvanje zakonitosti dokaznog procesa (Krapac, 2020; Škulić, 2020).

Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine propisuje taksativno određena dokazna sredstva, među kojima se nalaze svjedoci, vještaci, materijalni dokazi, zapisnici o radnjama dokazivanja i druga sredstva predviđena zakonom. Informator se ne pojavljuje kao samostalno dokazno sredstvo, jer informacije koje dostavlja nisu pribavljene u formi i na način propisan procesnim pravilima. Iz tog razloga, informacije informatora ne mogu neposredno biti korištene kao dokaz pred sudom, već moraju biti

potvrđene kroz zakonito provedene dokazne radnje (Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine; Krapac, 2020).

Operativna saznanja dobijena od informatora imaju značaj u fazi otkrivanja i iniciranja krivičnog postupka (Šarić, Selimić, Spasovski, 2020). Na osnovu takvih saznanja policijski organi mogu preduzimati operativne provjere, prikupljati dodatne informacije, identifikovati potencijalne svjedoke i materijalne tragove, te, kada su ispunjeni zakonski uslovi, predložiti tužiocu preduzimanje određenih dokaznih radnji. Tek nakon što se činjenice utvrde kroz zakonite procesne radnje, one mogu dobiti karakter dokaza koji je prihvatljiv pred sudom (Škulić, 2020; Osterburg, Ward, 2014).

Posebno je važno naglasiti odnos informatora prema posebnim istražnim radnjama. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine predviđa mogućnost primjene posebnih istražnih radnji, kao što su nadzor i tehničko snimanje komunikacija, prikriveni istražitelj, simulirani otkup i druge mjere, ali isključivo uz prethodno odobrenje suda i pod strogo propisanim uslovima. Informacije dobijene od informatora često predstavljaju osnov za pokretanje postupka odobravanja ovih radnji, ali same po sebi ne mogu zamijeniti zakonom propisanu proceduru niti opravdati nezakonito postupanje policijskih organa (Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine; Korajlić, 2020).

U tom kontekstu potrebno je jasno razlikovati informatora od prikrivenog istražitelja i zaštićenog svjedoka. Prikriveni istražitelj je lice koje, uz sudsko odobrenje, djeluje u okviru posebnih istražnih radnji i čije aktivnosti imaju procesni značaj, dok zaštićeni svjedok predstavlja dokazno sredstvo čiji identitet može biti zaštićen u skladu sa zakonom. Za razliku od njih, informator djeluje izvan formalnog procesnog okvira i njegove informacije imaju isključivo operativni karakter, sve dok ne budu potvrđene kroz zakonite dokazne radnje (Škulić, 2020; Krapac, 2020).

Jedno od ključnih pitanja u vezi sa informatorima jeste i procesna prihvatljivost dokaza koji su posredno proizašli iz njihovih informacija. Sudska praksa i teorija krivičnog procesnog prava polaze od načela zakonitosti dokaza, prema kojem se dokaz može koristiti samo ako je pribavljen na zakonit način. Ukoliko su informacije informatora dovele do pribavljanja dokaza kroz zakonite radnje, takvi dokazi su prihvatljivi. Međutim, ukoliko bi policijski organi postupali suprotno zakonu, na primjer bez potrebnog sudskog odobrenja ili uz povredu osnovnih prava, takvi

dokazi bi bili nezakoniti i kao takvi ne bi mogli biti korišteni u krivičnom postupku (Šarić, Selimić, Spasovski, 2020).

Posebnu pažnju potrebno je posvetiti i zabrani podsticanja na izvršenje krivičnih djela. Policijski službenici ne smiju koristiti informatore na način koji bi doveo do tzv. policijske provokacije, odnosno situacije u kojoj bi lice bilo navedeno na izvršenje krivičnog djela koje inače ne bi počinilo. Takvo postupanje predstavlja povredu osnovnih principa krivičnog postupka i može dovesti do isključenja dokaza i obustave postupka. Zbog toga je neophodno da rad sa informatorima bude strogo kontrolisan i usklađen sa zakonskim i etičkim standardima (Lyman, 2019; Fisher, 2004).

Na osnovu navedenog može se zaključiti da informator ima značajnu, ali posrednu ulogu u krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (Šarić, Selimić, Spasovski, 2020). Njegove informacije predstavljaju važan operativni alat za otkrivanje krivičnih djela i usmjeravanje istrage, ali ne mogu zamijeniti zakonito pribavljene dokaze. Upravo zbog toga je od presudnog značaja pravilno razumijevanje odnosa između kriminalističke operative i krivičnog procesnog prava, kako bi se osigurala efikasnost u borbi protiv kriminaliteta uz istovremeno poštovanje zakonitosti i zaštitu osnovnih prava učesnika u postupku (Korajlić, 2020; Krapac, 2020; Škulić, 2020).

5. PRAKTIČNI ASPEKTI RADA SA INFORMATORIMA I IZAZOVI U SAVREMENOJ PRAKSI

Rad sa informatorima u savremenoj kriminalističkoj praksi predstavlja složen i zahtjevan segment policijskog djelovanja koji podrazumijeva visok nivo profesionalnosti, iskustva i odgovornosti. Iako teorijski okvir jasno definiše ulogu informatora kao operativnog izvora informacija, praktična primjena tih principa često se suočava sa brojnim izazovima koji proizlaze iz prirode kriminaliteta, ponašanja samih informatora i potrebe za očuvanjem zakonitosti postupanja policijskih organa (Korajlić, 2020; Lyman, 2019).

Jedan od ključnih praktičnih aspekata rada sa informatorima jeste uspostavljanje i održavanje odnosa povjerenja između policijskog službenika i informatora. Takav odnos mora biti zasnovan na profesionalnim principima, uz jasno definisane granice saradnje. Policijski službenik mora voditi računa da ne razvije lični odnos koji bi mogao uticati na objektivnost

njegovog rada, ali istovremeno mora osigurati da informator ima dovoljno povjerenja da dostavlja relevantne i tačne informacije. Upravo balans između profesionalne distance i operativne efikasnosti predstavlja jedan od najvećih izazova u radu sa informatorima (O'Hara & O'Hara, 2003; Korajlić, 2011).

Poseban problem u praksi predstavlja procjena pouzdanosti informatora i vjerodostojnosti informacija koje dostavlja. Informatori često djeluju iz različitih motiva, uključujući ličnu korist, izbjegavanje krivične odgovornosti, osvetu ili druge interese, što može uticati na tačnost njihovih navoda. Zbog toga je neophodno kontinuirano provjeravati informacije kroz druge operativne izvore i dokazne radnje, kako bi se izbjegle greške koje bi mogle dovesti do pogrešnog usmjeravanja istrage ili povrede prava lica na koja se informacije odnose (Lyman, 2019; Osterburg & Ward, 2014).

U savremenim uslovima, dodatni izazov predstavlja rad sa informatorima u kontekstu organizovanog i transnacionalnog kriminala. Kriminalne grupe često koriste sofisticirane metode zaštite, uključujući šifrovane komunikacije, strogu hijerarhiju i unutrašnje kontrole, što otežava pristup informacijama. U takvim okolnostima, informatori mogu imati ključnu ulogu u otkrivanju strukture i načina djelovanja kriminalnih organizacija, ali istovremeno postoji povećan rizik od dezinformacija, dvostruke igre ili kompromitacije operativnih aktivnosti (Modly, 2018; Korajlić, 2020).

Važan praktični aspekt odnosi se i na zaštitu identiteta informatora. U mnogim slučajevima, otkrivanje identiteta može dovesti do ozbiljnih posljedica po život i sigurnost informatora, ali i ugroziti buduće operativne aktivnosti policije. Zbog toga je neophodno primjenjivati odgovarajuće mjere zaštite, uključujući ograničen pristup podacima, korištenje šifri i pseudonima, kao i strogu kontrolu dokumentacije koja se odnosi na rad sa informatorima. Istovremeno, potrebno je osigurati da takve mjere budu u skladu sa zakonom i da ne ugrožavaju prava drugih učesnika u postupku (Fisher, 2004; Lyman, 2019).

Jedan od značajnih izazova u praksi jeste i pitanje etičnosti rada sa informatorima. Policijski službenici se često nalaze u situacijama u kojima moraju donositi odluke koje imaju moralne implikacije, posebno kada informatori dolaze iz kriminalnog miljea ili su sami učestvovali u izvršenju krivičnih djela. U takvim slučajevima potrebno je jasno razgraničiti dozvoljene operativne aktivnosti od onih koje bi mogle predstavljati

zloupotrebu ovlaštenja ili povredu zakona. Poštovanje etičkih standarda ključno je za očuvanje integriteta policije i povjerenja javnosti (Korajlić, 2020; Lyman, 2019).

Savremeni razvoj tehnologije dodatno utiče na način rada sa informatorima. Digitalne komunikacije, društvene mreže i druge tehnološke platforme omogućavaju nove načine uspostavljanja kontakta i razmjene informacija, ali istovremeno otvaraju i pitanja sigurnosti, zaštite podataka i mogućnosti zloupotrebe. Policijski organi moraju prilagoditi svoje metode rada novim okolnostima, uz istovremeno poštovanje zakonskih ograničenja i standarda zaštite privatnosti (Osterburg, Ward, 2014).

Na kraju, može se zaključiti da rad sa informatorima predstavlja neizostavan, ali istovremeno i jedan od najosjetljivijih segmenata kriminalističke operative. Efikasnost ovog rada zavisi od stručnosti policijskih službenika, pravilne procjene informacija, poštovanja zakonskih i etičkih standarda, kao i sposobnosti prilagođavanja savremenim izazovima kriminaliteta. Upravo zbog toga je neophodno kontinuirano unapređivati teorijska znanja i praktične vještine u ovoj oblasti, kako bi se osigurala uspješna borba protiv kriminaliteta uz očuvanje zakonitosti i zaštitu osnovnih prava (Korajlić, 2020; Lyman, 2019; Osterburg & Ward, 2014; (Šarić, Selimić, Spasovski, 2020).

6. ZAKLJUČAK

Analiza uloge informatora u kriminalističkoj operativi i njegovog odnosa prema krivičnom postupku Bosne i Hercegovine pokazuje da se radi o izuzetno značajnom, ali istovremeno i pravno osjetljivom institutu. Informator predstavlja važan operativni izvor saznanja koji omogućava policijskim organima da pravovremeno otkriju krivična djela, identifikuju izvršioce i usmjere kriminalističku obradu. Međutim, njegova uloga mora biti jasno razgraničena od procesnih instituta kako bi se osigurala zakonitost postupanja i zaštita osnovnih prava učesnika u krivičnom postupku.

U radu je ukazano da informator, iako značajan u operativnom smislu, ne predstavlja dokazno sredstvo u krivičnom postupku. Informacije koje dostavlja imaju karakter operativnih saznanja i mogu poslužiti kao osnov za preduzimanje daljih radnji, ali tek nakon njihove provjere i potvrđivanja kroz zakonito provedene dokazne radnje mogu dobiti procesnu vrijednost. Ova

razlika između operativnog i procesnog nivoa predstavlja ključni element za razumijevanje uloge informatora u savremenom sistemu krivičnog pravosuđa.

Posebno je naglašena potreba za strogim poštovanjem zakonskih okvira, prije svega odredbi Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, koje regulišu način prikupljanja dokaza i primjenu posebnih istražnih radnji. U tom kontekstu, informator se mora jasno razlikovati od prikrivenog istražitelja i zaštićenog svjedoka, koji imaju precizno definisan procesni status i čije djelovanje podliježe sudskoj kontroli. Svako miješanje ovih instituta može dovesti do povrede zakonitosti i neprihvatljivosti dokaza pred sudom.

Rad sa informatorima u praksi nosi brojne izazove, uključujući procjenu pouzdanosti informacija, zaštitu identiteta informatora, etičke dileme i prilagođavanje savremenim oblicima kriminaliteta. Upravo zbog toga je neophodno kontinuirano stručno usavršavanje policijskih službenika, razvoj jasnih procedura i jačanje institucionalnih mehanizama kontrole kako bi se osigurala zakonita i efikasna primjena ovog instituta.

Na osnovu svega navedenog može se zaključiti da informator predstavlja nezaobilazan element kriminalističke operative, ali njegova upotreba mora biti pažljivo balansirana između potrebe za efikasnim otkrivanjem kriminaliteta i obaveze poštovanja pravnih i etičkih standarda. Samo takav pristup može doprinijeti jačanju vladavine prava i povjerenja javnosti u rad policijskih i pravosudnih institucija.

LITERATURA

1. Fisher, B. A. J. (2004). *Techniques of Crime Scene Investigation* (7th ed.). CRC Press.
2. Korajlić N., Muharremi, D., Selimić, M., Kozarev, A., Trnčić, L., Ademaj, X., Sahadžić, N. (2023). *Intuitivno kreativna kriminalistika*. Visoka škola "Logos centar", Mostar.
3. Korajlić N., Selimić, M. (2015). *Kriminalistička taktika*. Visoka škola "CEPS - Centar za poslovne studije". Kiseljak.
4. Korajlić N., Šuperina M., Selimić, M. (2020). *Uvod u kriminalistiku na znanstvenim temeljima suprotstavljanja kriminalitetu*. Visoka škola "CEPS - Centar za poslovne studije". Kiseljak.
5. Korajlić, N. (2011). *Kriminalistika*. Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.
6. Korajlić, N. (2012). *Istraživanje krivični djela*, Pravni fakultet, Sarajevo.
7. Korajlić, N. (2020). *Kriminalistička metodika*. Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.
8. Krapac, D. (2020). *Kazneno procesno pravo* (8. izd.). Narodne novine.
9. Lyman, M. D. (2019). *Criminal Investigation: The Art and the Science* (9th ed.). Pearson.
10. Modly, D; Selimić, M; Mršić, G. (2018). *Metodika istraživanja silovanja*. Visoka škola "CEPS - Centar za poslovne studije". Kiseljak.
11. Modly, D. (2018). *Kriminalistika*. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.
12. O'Hara, C. E., & O'Hara, G. L. (2003). *Fundamentals of Criminal Investigation* (8th ed.). Charles C Thomas Publisher.
13. Osterburg, J. W., & Ward, R. H. (2014). *Criminal Investigation: A Method for Reconstructing the Past* (7th ed.). Anderson Publishing.
14. Selimić, M., Vuković, V. (2015). *Posebne istražne radnje i njihov značaj u istraživanju krivičnih djela*. Visoka škola "CEPS – Centar za poslovne studije" Kiseljak/ Društvena i tehnička istraživanja, broj 1.,

15. Šarić, S., Selimić, M., Spasovski, O. (2020). Informant i informator u Bosni i Hercegovini (sličnosti i razlike), Visoka škola “CEPS – Centar za poslovne studije” Kiseljak/ Društvena i tehnička istraživanja, broj 2/2020, str. 40 – 60.,
16. Šikman, M. (2022). Kriminalistička operativa. Fakultet bezbjednosnih nauka.
17. Škulić, M. (2020). Krivično procesno pravo. Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
18. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13).